

מה שבוטח טוב

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 79

עולם הרגש - חלק ב'

עסקנו במאמר הקודם במקום המרכזי של הרגש בעבודת ד', ונתמקד בכוח הרגש המתלווה ופועל בלימוד התורה ובעת התפילה, ונסה למצוא את הדרך לחיים מלאי רגש בתוך עולם הישיבות הליטאי שאינו מייחס חשיבות יתרה לחלק הרגשי.

תורה

רגילים לחשוב כי פעולת החוש הרגשי מיושמת רק במצוות בהן אנו מתייחסים ישירות אל הבורא כתפילה או שמחת המועדים וכיו"ב, ובמחשבה שטחית זו, נתפס לימוד התורה כקיום מצוה מעשית של תלמוד תורה, הנעשית ע"י לימוד וניתוח חכמת התורה בכוח השכל בלבד ללא שייכות לרגש. אולם בהתבוננות במהות ענינה של תורה כפי שהוגדרה בחז"ל ובקדמונים, נראה שהיא האמצעי העליון ביותר להתייחס ולהתקשר אל הבורא ית'. ממילא פשיטא כי יש מקום נרחב מאד לחלק הרגשי בתלמוד תורה. אין ספק שעצם הלימוד, החקירה הניתוח והידיעה של הסוגיה נעשים בעיקר בכח השכלי, אולם הגישה לתורה והגדרת פעולת הלימוד, היא התקשרות ודבקות בבורא כמו שאמרו חז"ל - קודשא בריך הוא אורייתא וישראל חז, והיינו שבאמצעות התורה נדבקת נפשם של ישראל בקוב"ה עד שמתאחדים עימו. הקדמה נחוצה זו נותנת צורה אחרת לכל הלימוד, וככל שמפעילים את כוח הרגש בהתבוננות במהותה של תורה ובכוח פעולתה, כך החיבור לתורה ולנותן התורה נשלם ומתקיים כראוי.

בגישה זו, מתעצם החיבור לדברי התורה לרובד עמוק יותר, היחס לסוגיה כתורת ה' מחייב אחריות של חתירה לאמת, ומעניק חשיבות לכל פרט בסוגיה. קושיה שאינה מאפשרת להמשיך בלימוד ללא יישוב, מפריעה את מנוחתו של הלומד היודע שהוא עוסק באמת האלוהית המוחלטת, והשמחה בהתרת הספקות ובהבנת כל סברא ישרה המתיישבת על הלב ממלאה את לב הלומד עד גדותיו. מרן החזון איש (אמונה ובטחון ג יט) תאר את התהליך הרגשי של הלימוד וז"ל - "בגמרא הוריות י"ב: כשפשט ליה הונא בריה דר"נ לר"פ דין כה"ג שנצטרע מהו באלמנה, קם נשקיה על ראשו ויהיב ליה בריתיה, הנה קבעו הדבר בגמרא, שכל תלמודא הוא תורה שניתנה מסיני, הנה מסרו לנו קדושת נפשו של ר"פ אשר נפשו ואורייתא חד הוא, ואהבת התורה של הלכה אחת הוציאתו משוין הנפש לתגבורת ההתפעלות וההתלהבות, ונשקיה על ראשיה ויהיב ליה בריתיה. עוד שם (כ) כלתה נפשו של יוסף הבבלי באבידת הלכה אחת, ואשר צהבו פניו לחדוות עוזו בהחזרת אבידתו, ואשר התפעלות נפשו של ר"א על אהבת תלמידו הזלינו את עיניו דמעות של גיל והנאת זיו מיצוי המידות."

מלבד זאת כפי שכבר הזכרנו בשבוע שעבר, ההבנה של הלימוד והחיבור של דברי התורה אל המציאות בכוח המחשבה, אינם אפשריים ואינם שלמים בלא מוח ולב הפועלים בצוותא להבין ולהשכיל וליישב את הדברים על הלב. לבעלי הרגש יש יתרון בהבנת הלב, ובחיבור הנפשי לעצם הסוגיה מלבד המשמעות הרגשית של עצם הלימוד.

מי לא ראה תלמידי חכמים השקועים בהיות אביי ורבא ולומדים בהתמדה עצומה ובשקיעות גמורה, בעת שמחתם ביום שמחת תורה. אין שמחה היכולה להתחרות בדרגת ובעוצמת הריקוד המרומם, ברמת האושר והחדווה המלווים תלמיד חכם, המתפרצים מתוך לב גדוש באהבת התורה בזמנים המסוגלים.

תפילה

התפילה נקראת בלשון חז"ל 'עבודה שבלב', ובוודאי כוח הרגש פועל כחלק עיקרי בתפילה. עצם העמידה לפני המלך, מחייבת התנהגות וצורת גישה מכובדת, המגיעה מתוך רגש היראה והכבוד. ההתפעלות מגדלות גבורתו ונוראותו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, התלות בו בכל הבקשות והתחנות, וההודאה אליו על חיינו המסורים בידו על ניסיו ונפלאותיו ורוב חסדיו, מתחוללים בתוך הלב המרגיש של המתפלל, ורק באמצעות כוח הרגש מתקיימים. וכן כתב בחובות הלבבות (שער חשבון הנפש ג בחשבון התשיעי) 'וראי לך אחי שתדע, כי כוונתנו בתפלה אינה כי אם כלות הנפש אל האלוקים וכניעתה לפניו, עם רוממותה לבוראה ושבחה והודאתה לשמו, והשכלת כל ייבהה עליו'.

החילוק בין עולם הישיבות הליטאי לעולם הישיבות החסידי במישור העקרוני והמעשי, אינו על עצם חשיבותו של כוח הרגש, אלא בצורת התבטאות הרגש כלפי חוץ, ובמקומות בהם שמים דגש על החלק הרגשי באופן מיוחד. (נוסיף ידיעה מעניינת בדרך אגב, כי כאשר מתבוננים בחילוקים שבין גישות שונות בעבודת ד' הנראים כלפי חוץ כשונות בתכלית, מגלים בדרך כלל שההבדלים ביניהן דקים מאד, וישנה הסכמה ברורה על חשיבותם של היסודות השווים לכולם, אלא דברכי העבודה ובמשקל בנושאים ישנם חילוקים מסוימים, ונהרא נהרא ופשטיה).

שמעתי לאחרונה שיחה בין אנשים בה ציינו כי מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל היה ירושלמי קר ללא רגשות, וכראה לדבר הביאו ציטוט מדבריו שאמר שכשהוא שומע צרות של אחרים הדבר מגיע לו עד הכפתור של החולצה ולא נוגע לו ללב. מלבד עצם הדבר שאין ביכולתנו להשיג אפס קצהו של העולם הפנימי של גדול בישראל, ומלבד הטעות הגסה בהבנת דבריו (לאחר בירור עם אחד מתלמידיו נודע כי דבריו נאמרו בהקשר לפעולות שנעשו כנגדו באופן אישי בתקופה מסוימת, וכלל לא נאמרו בנוגע לצרותיהם של ישראל), הפרשנות המוטעית והשגויה כואבת מאד לכל רואה. כל מי שזכה לראות ולשמוע את שיעורו של מרן הגר"ש ראה בחוש את שמחת התורה העצומה שקיינה בליבו, אי אפשר היה שלא להבחין כיצד התרגש מכל מילה בגמרא (הרבה יותר מחידושים מפולפלים, ואין כאן המקום להאריך בזה), מכל סברא, מכל קושיא ומכל תירוץ, השיעור היה מלא בחיות התלהבות ושמחה. כמעשהו בתורה כך מעשהו בעבודת התפילה. גם באחרית ימיו כאשר כמעט כלו כוחות גופו, היתה נפשו חיה ומלאה רגש. תפילותיו כמונה מעות, ברעננות ובחוס. אע"פ שלא ביטא את פנימיותו בתנועות חיצוניות גדולות, אך ניתן היה לראות בחוש כיצד הוא מתרגש מהחיבור להקב"ה, ומקפיד להתפלל את כל חלקי התפילה במתינות ובכוונת הלב.

מסופר על חסיד שהיה רגיל להתפלל כפי מנהג מקומו בקול רם וחזק ועם תנועות ידים נמרצות וכו', והוצרך להתארח במקום אחר ולהתפלל בביהכ"נ שלחסידות אחרת בה היו התפילות שקטות ומתונות. על פי הוראת האדמו"ר הבהירו לו הגבאים מראש כי עליו לכבד את מנהג המקום ולהתפלל בשקט. האורח השתדל מאד לכבד את מנהג המקום ואת רצון האדמו"ר וכבש את הלהט הטבעי והתחיל את תפילתו בלחש. אולם מרגע לרגע געשו רגשותיו והתלהבותו הפנימית בערה, עד שכאשר הגיע ל'נשמת' לא הצליח להתאפק והתחיל להתפלל בקול רם ובהתלהבות. משראו החסידים שהוא מפר את הוראת האדמו"ר בקשו לגעור בו, אולם האדמו"ר סימן להם שלא להגיב כלל. לאחר התפילה שאלו החסידים את האדמו"ר לפרש ההוראה, והוא הסביר כי כאשר ההתלהבות נובעת מכח ההנהגה אליה הורגל במקומו עליו להתאים עצמו למנהג המקום, אולם כאשר ההתלהבות פורצת מעמקי הנפש ומעצמת ההודאה להקב"ה אין למונעו מכך.

עוד מסופר על יהודי שהתייחסותו לכל דבר שבקדושה היתה פושרת, שהגיע להתארח בשבת אצל ת"ח אחד, ובתוך דבריו הביע ביקורת על החמימות המאפיינת יהודים יראי שמים, ואמר - למה צריך לקחת את היהדות קשה, אפשר לקיים מצוות כראוי, אבל לא חייבים להתלהב ולהתרגש, ואין צורך להתפלל בקול רם וכו'. הרב לא ענה ולא הגיב. לאמח"כ בסמוך לשבת ביקש האורח להפקיד את צרור כספו אצל הרב למשך השבת, והרב הסכים בשמחה. במוצאי שבת פנה האורח אל הרב בבקשה להשיב את הפיקדון, אך הרב עשה עצמו כאילו אינו זוכר כלל שהופקד אצלו דבר. עם חילופי הדברים החל הלה לאבד את סבלנותו, טון הדיבור עלה מרגע לרגע עד שפרץ בצעקות - איך יתכן כי רב בישראל יקח כסף לא לז'?! ענה לו הרב בנחת - אינני מבין, אפשר לבקש את הכסף, אבל לא חייבים להתרגש כ"כ... והחזיר לו את כספו. שאל אותו הרב - למה כ"כ צעקת? אמר לו הכסף הוא שלי, ואכפת לי מהדברים שלי, וכשאכפת מתרגשים... אמר לו הרב - נכון. לכל אחד אכפת מהדברים החשובים בעיניו... וכשאכפת - מתרגשים...

כמוכן שאין מניעה שהרגש הפנימי יתבטא במעשים חיצוניים, אולם חשוב לדעת שהעיקר היא הפנימיות. חיבור אמיתי לעולם הרגש אינו חייב להיראות כלפי חוץ במעשים חיצוניים, ולפעמים החיצוניות משמשת כתחליף לרגש הפנימי. כמו"כ במקומות שלא רגילים לתנועות חיצוניות יתכן והנהגות כאלו עלולות להפריע לאחרים או להתפרש כמעשה מוזר ומשונה. ניתן בהחלט להתרגש ללא סימני היכר כלפי חוץ.

מי שטבעו משתוקק לדברים בהם בא הרגש לידי ביטוי באופן מיוחד, ומרגיש את החסר, יכול למצוא את מבוקשו בתורה ובתפילה, וכן במקומות נוספים בהם בא הרגש לידי ביטוי, כגון ריקודי שמחה, מועדים, שירים, וכדומה. במידה ויש בסמוך לישיבה מקומות וזמנים כאלו, אפשר ורצוי להשתתף בהם כל עוד אין חריגה הבאה על חשבון ההתנהלות השוטפת בישיבה. בדרך כלל צוות הישיבה אף ימליץ על המקומות המתאימים למי שפונה בענין, ע"מ למצוא את הדרך המועילה והנכונה לתת לתכונותיו לבוא על סיפוקם בלא לגרום נזק מצד אחר.

במאמר הבא נמשיך לעסוק בס"ד בנושא הרגש. נלמד כיצד ניתן לשלוט על הרגשות ולא לתת לרגשות לנהל את הרצונות. וכן כיצד לפתח את כוח הרגש בצורה נכונה וטובה גם למי שכוח זה אינו מפותח דיו.